

Az Indiai-óceán szerepe India stratégiai világképében¹

The Role of the Indian Ocean in India's Strategic Worldview

Háda Béla

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2022.4.2

Összefoglaló: India egyike a jelenkori nemzetközi kapcsolatok kulcsszereplőinek, egyúttal a vezető ázsiai hatalom az Indiai-óceán térségében. Noha a haditengerészeti képességei fejlődése nem annyira látványos, mint a Kínai Népköztársasagé, az Amerikai Egyesült Államokkal szoros együttműködésben a kínai haditengerészeti expanzió lehetséges regionális ellensúlyává is vált. E tanulmány célja, hogy bemutassa az Indiai-óceán szerepét Újdelhi stratégiai törekvéseiben. Ennek érdekében elemzi az indiai stratégiai dokumentumokban fellelhető célkitűzéseket, valamint az ország haditengerészeti fejlesztéseinek az eredményeit is. A cikk következtetése, hogy dacára a haditengerészete fejlődésében tapasztalható lassulásnak, India a jelenlegi erőviszonyok mellett és a Négyoldalú Biztonsági Párbeszéd többi részes államának a támogatásával megőrizheti a vezető tengeri hatalmi státuszát az Indiai-óceánon.

Kulcsszavak: India, tengeri hatalom, Indiai-óceán, stratégia, haditengerészet, Amerikai Egyesült Államok, Kínai Népköztársaság

Abstract: *India is one of the key actors of the contemporary international relations, and the leading Asian power in the Indian Ocean region. Although the development of its naval capabilities is not as impressive as that of the People's Republic of China, in close cooperation with the United States, India became the potential regional counterbalance of the Chinese naval expansion too. This paper aims to describe the role of the Indian Ocean in New Delhi's strategic aspirations. It also analyses the objectives contained in the Indian strategic documents and*

¹ A tanulmány a TKP2021-NVA-16 azonosítószámú NKE HHK „Alkalmazott katonai műszaki-, had-, és társadalomtudományi kutatások a nemzetvédelem, nemzetbiztonság területén a Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon” című pályázat keretében készült.

the results of the country's naval developments. The conclusion of the paper is that, despite the slowdown in its naval development, with the current balance of power and the assistance of the other Quad member states, India can maintain its status as a leading maritime power in the Indian Ocean.

Keywords: *India, maritime power, Indian Ocean, strategy, navy, United States of America, People's Republic of China*

Bevezetés

Az Indiai-óceán évezredek óta központi szerepet játszott az indiai civilizáció társadalmainak a világ más térségeivel való kapcsolattartásában. Ugyanakkor a lehetőségek mellett kihívások forrása is volt, hiszen a gyarmatosító európaiak is az óceánon át érkeztek a szubkontinensre. A 20. század közepétől a független India stratégiai világképében pedig kiemelt jelentőséggel bír: egy olyan térség, amelyen belül a földrajzi pozíciójára, a demográfiai súlyára, valamint a politikai tradícióira támaszkodva vezető hatalommá emelkedhet. Noha az indiai elit morális alapon szemben állt az imperialista gondolkodásmóddal, és igyekezett békepárti, progresszív szándékairól meggyőzni a partnereit, az ország az 1970-es évekre a dél-ázsiai térség domináns katonai hatalmának pozícióját biztosította önmaga számára. Majd fokozatosan kilépve a szűkebb környezetéből, a 21. század eleje óta egyre bővülő ambíciókat mutat a tengeri nagyhatalmi szerep betöltésére is (Háda, 2019, 59–87.; 140–144. o.). Ennek során az Indiai-óceán immár olyan érdekszféraként jelenik meg, amelyben Dél-Ázsia legerősebb államának alapvető biztonsági igényei vannak, azok megvédelmezésére pedig modern és ütőképes tengeri haderő felállítását, valamint a helyi szövetségesek megnyerését tűzte ki célul. Minthogy azonban az egyúttal a világ egyik legfontosabb tranzittérsége is, ahol a tengeri útvonalakon megjelenő árumennyiség 80 százaléka már a 2000-es évek első felében is az óceánon kívülről érkezett, vagy onnan kifelé tartott (Ho, 2006, 560. o.), India helyi ambíciói óhatatlanul más jelentős hatalmak érdekeit is érintették. Az alábbiakban Újdelhinek az Indiai-óceánt érintő biztonság- és védelempolitikai törekvéseit tekintjük át.

A kiterjesztett stratégiai környezet

Az eurázsiai térség kelet–nyugati kereskedelmi áruforgalmának a színtereként az Indiai-óceán az ókortól kezdve megkerülhetetlen jelentőséggel bírt. Ezen áruforgalom közismerten óriási gazdasági haszon forrása volt, ami a kora újkortól kezdve erős ösztönzést adott az európai tengeri hatalmak megjelenésére, majd a gyarmatosítás megindulására Dél- és Délkelet-Ázsiában. India e folyamatnak a központi tényezője volt, úgy köztes állomásként, mint kereskedelmi célterületként és fontos áruk beszerzésének a forrásaként is. A gyarmati alávetettségének az egyik nagy, stratégia léptékű tanulsága az volt, hogy a szubkontinensnek a külső hatalmi beavatkozástól való biztonsága nem szavatolható a tengeri térségekben kiépített, ütőképes katonai jelenlét nélkül.

A modern, független India 1947-es megszületésekor ennek a gondolatnak megvoltak az ismert teoretikusai. Kavalam Madhava Panikkar 1945-ös *„India és az Indiai-óceán: esszé a tengeri hatalom jelentőségéről az indiai történelemben”* címet viselő (Panikkar, 1945), illetve Keshav Balkrishna Vaidya *„India haditengerészeti védelme”* című, négy évvel későbbi művére (Vaidya, 1949) azóta is gyakran hivatkoznak a tengeri hatalmisággal kapcsolatos indiai gondolkodás klasszikusaiként. Az utóbbi műben nyíltan megfogalmazódik annak az igénye, hogy az Indiai-óceánt az ország saját érdekszférájává kellene tenni, ahol előretolt támaszpontokról lehetne katonai ellenőrzést gyakorolni a térség felett. A 20. század közepén ez az ambíció messze meghaladta Újdelhi pénzügyi és technikai lehetőségeit, de a hidegháborús nemzetközi rendszer sem biztosított kedvező feltételeket számára.

A Dzsaváharlál Nehru vezette indiai kormányoknak a fegyverkezés és a védelempolitika kérdéseikhez való negatív hozzáállása egészen az 1962-es indiai–kínai határháborúig ki is jelölte a haditengerészet szerény perspektíváit. A Kínától elszenvedett vereség tanulságai elsősorban a szárazföldi erők fejlesztését ösztönözték ugyan, de a döntően szovjet forrásokból származó haditechnikai beszerzések – különösen 1968-tól – a haditengerészet képességszerepébe is jelentős fejlődést

hoztak (Sagar, 1984, 5.; 16. o.). Még javában tartott a szovjet hadihajók és tengeralattjárók rendszerbe állítása, amikor India akkori miniszterelnöke, Indira Gandhi az el nem kötelezett országok 1970. évi lusaikai csúcsertekezletén kifejtette, hogy az Indiai-óceán térségét szívesebben látná a béke és az együttműködés övezeteként, amely mentes az idegen hatalmak katonai jelenlététől (Gandhi, 1970).

A későbbiekben rendre Indira-doktrínaként hivatkoztak arra a stratégiai koncepcióra, amely Újdelhi hatalmi elsőségét tűzte ki célul az indiai történelemben oly fontos szerepet játszó térségben. Eszerint India „kiterjesztett stratégiai környezetét” alkotta az Indiai-óceán és partvidéke, ahol az ország elviekben a *primus inter pares*, gyakorlatilag a rendező hatalom szerepét prejudikálta volna önmagának (Jaspal, 2011, 55. o.). Grandiózus elgondolás volt (amelyben a kisebb dél-ázsiai államok a szuverenitásukra leselkedő veszélyt látták), de az adott korszakban teljesen illuzórikus, és nem kizárólag az érvényesítéséhez szükséges indiai képességek hiánya miatt. Az Amerikai Egyesült Államok haditengerészeti jelenlétének növekedése az óceánon, majd a Szovjetunió afganisztáni hadműveleteinek 1979. decemberi megindítása egyértelművé tette, hogy a szuperhatalmak nem kívánják korlátozni a tevékenységüket a térségben, India pedig kénytelen volt tudomásul venni a realitásokat (Fair, 2010, 9. o.).

Noha a hidegháború lezárulta egyfajta felszabadulást jelentett azon külpolitikai kötöttségek alól, amelyek a Moszkva felé való addigi elköteleződésből fakadtak, összességében azonban a dél-ázsiai térség viszonylagos leértékelődésével járt a nemzetközi kapcsolatokban. Sem a megszűnő Szovjetunió, sem a szubkontinensről visszavonuló Egyesült Államok nem lehetett tovább komoly támogatója a helyi államok biztonságpolitikájának.

A külső hatalmak hozzáállását illetően kivételt jelentett a Kínai Népköztársaság, amely a kilenvenes évektől kezdett komolyabban szembesülni egy hosszú távú stratégiai problémával: az ország 1993-tól nettó kőolajimportőrré vált, és az energiahordozó-ellátási útvonalai döntő részben az Indiai-óceánon, India közvetlen közelségében húzódtak (Asche és Schüller, 2008, 22. o.). Ez persze további ösztönzést

adott dél-ázsiai kapcsolatainak fejlesztéséhez, és egy percig sem tette lehetővé, hogy érdektelenséget nyilvánítson a térség ügyei iránt. Nem véletlen, hogy akkoriban fogalmazódott meg egyértelmű törekvés Peking részéről arra, hogy valamilyen formában meggátolja Újdelhi dominanciáját az óceánon (Scott, 2008, 6. o.). Miközben Kína kőolaj- és LNG-behozatala – a robbanásszerű gazdasági fejlődésével arányosan – évről évre nőtt, az Indiával való, már 1962 óta ellenséges viszonyára a kilencvenes években is leginkább a megállapodásokkal körülbástyázott kölcsönös gyanakvás volt jellemző.

Katonai opciók azonban akkoriban még nem álltak Peking rendelkezésére az indiai-óceáni jelenlétének ütőképessé tételére. Noha az első katonadiplomáciai misszióra, egy Luda osztályú (más néven O51-es típusú) rombolónak a baráti államok (Pakisztán, Banglades, Burma) kikötőiben való körutazására már 1985/86-ban sor került (Garver, 2002, 13. o.), a népköztársaság sokáig nem rendelkezett olyan haditengerészettel, amely képes lett volna hosszabb ideig tartó indiai-óceáni műveletekre. India helyzeti előnyét, amit a repülőgép-hordozók alkalmazása terén 1961 óta bővülő tapasztalatai is erősítettek, a kilencvenes és kétezres évek folyamán nem veszélyeztette komolyan a kínai hatalmi képességek növekedése.

Belpolitikai tekintetben az 1998 tavaszi választások eredményeképpen lezajlott kormányváltás fontos vízválasztó volt Újdelhiben, mert a hatalomra került hindu nacionalista beállítottságú koalíció az Indiai Néppárt (*Bharatiya Janata Party*; BJP) vezetésével új szintre emelte India nagyhatalmi ambícióit. Korlátozott globális hatalomként képzelte el a hazáját, amely nukleáris csapásmérő képességgel, korszerű fegyveres erőkkel, az ENSZ Biztonsági Tanácsában állandó tagsággal, valamint a szabályokon alapuló nemzetközi rend fenntartásáért felelős szerepvállalással rendelkezik. Lényegében tehát India a multipoláris váló nemzetközi rendszer egyik pólusának szerepéért „jelentkezett be”, amely az ország adottságai alapján már egyáltalán nem volt illuzórikus elképzelés. Minthogy India alapvetően katonai hatalomnak számított, e program egyik kézenfekvő támasza a nukleáris fegyverkezés mellett a hagyományos fegyveres erők – köztük a

haditengerészet – képességeinek a további fejlesztése volt. Az Indira-doktrína felelevenedése így e nagyhatalmi koncepcióval összefüggésben, de a stratégiai realitások figyelembe vételével történt meg.

A tengeri hatalmi szerep kidolgozásához a fentebb említett klaszszikusoké mellé újabb teoretikusok művei is csatlakoztak. A teljesség igénye nélkül: Kailash Kumab Kohli ellentengernagynak, a nyugati flotta parancsnokának egy 1996-os cikke (Kohli, 1996, 23. o.), illetve Ranjit B. Rai nyugállományú sorhajókapitány *Indiai haditengerészet a 21. században* című, 2003-as elemzése (Rai, 2003) is a nemzet önvédelmének a stratégiai szükségleteire hivatkozva sürgette a flotta gyors és hatékony fejlesztését. Az érvelésükben – szakmai előéletüknek megfelelően – a katonai szempontok domináltak. Rajiv Sikri volt külügyi államtitkár a kétezres évek végén publikált könyvében viszont már tágabb külpolitikai nézőpontot képviselt, amikor kijelentette, hogy hazája számára a világtengerek jelentik azt a kitörési pontot, amelynek igénybevételével elkerülheti a katasztrófával fenyegető konfrontációt más, potens hatalmakkal (Sikri, 2009, 250. o.). A szárazföldi befolyásépítéssel szemben azok ugyanis veszedelmes ellenállást tanúsíthatnának, az indiai nagyhatalomnak tehát egyúttal tengeri hatalomnak is kell lennie.

Az, hogy az ország stratégiai érdekérvényesítése szempontjából a szárazföldi és a tengeri térség alapvetően eltérő közeget jelent, kézenfekvő, sokak által képviselt felismerés volt, ami érthető lelkesedést szült az indiai-óceáni ambíciók iránt. Egyes szerzők odáig is eljutottak, hogy az ott folytatandó politikát India ősi tradícióival állították párhuzamba, egyúttal arra is rámutattak, hogy az Indiai-óceánon a szállítás zavartalanságához kapcsolódó, közös érdekek mentén azon országokkal is lehetőség nyílik a kooperációra, amelyek a szárazföldön idegenkedve vagy egyenesen ellenségesen viszonyulnak Újdelhi kezdeményezéseihez (Kamal és Sahni, 2022). India hatalmi súlya tehát békés eszközökkel is növelhető a tengeren, ugyanakkor teljesen elközlöníteni sem kell az indiai-óceáni stratégiát a szárazföldet érintő biztonsági érdekektől. Erre a Kínával folytatott hatalmi versengés szolgál példával, hiszen igen valószínű, hogy a két országnak a Himalájában

húzódó bizonytalan, folyamatos vita tárgyát képező közös határánál esetleg bekövetkező kínai katonai fellépésre India egyebek mellett az Indiai-óceánon zajló kínai kereskedelem blokkolásával reagálhat (Kamal és Sahni, 2022).

Az ezredforduló éveinek hatalmi politizálása markáns eltérést jelentett az 1970-es évekhez képest: India már nem követelte az Egyesült Államok távozását az Indiai-óceán térségéből, az idegen hatalmak távoltartásának koncepciója alatt egyre inkább az esetleges kínai jelenlét ellenzését értették. Különösen azért, mert 2001 után az amerikai–indiai kapcsolatok látványos javulásnak indultak, és ez korántsem csak a terrorizmus elleni küzdelemmel vagy az Afganisztán politikai fejlődésével összefüggő közös érdekek miatt alakult így, hanem egy tágabb stratégiai megfontolás is állt a háttérben. Washington az ázsiai kapcsolatai fejlesztésekor már a kínai hatalmi építkezéssel is számolt, India pedig az egyetlen ország a kontinensen Oroszországtól délre, amelynek a társadalmi erőforrásai és a haderejének tartalékai is elvileg párba állíthatóak a kínaiakéval. Különösen hasznos volt Újdelhi megnyerése szempontjából, hogy nemcsak a történelmi sérelmek miatt állt feszült viszonyban Pekinggel, hanem a nagyhatalmi befolyásuk jelenkori építésének is voltak egymást fedő célterületei, ahol egyértelműen rivális pozíciót foglaltak el. Ilyen volt Délkelet-Ázsia, de Közép- és Dél-Ázsia egyes államai is (Malone, 2011). Emellett a Fehér Ház szempontjából India szövetségessé tétele nem tűnt különösebben kockázatos vállalkozásnak sem, mivel az amerikai eliten belül elég széles konszenzus alakult ki az ország megnyeréséről, és noha az hozzáférést kért a fejlett amerikai haditechnikához, attól nagyon távol állt, hogy Washingtonnak kelljen garantálnia a védelmét.

Jóllehet, az indiai kül- és biztonságpolitikát az ország függetlenné válása óta nagyon erősen meghatározza a stratégiai autonómia igénye, amelynek része a védelmi kötelezettséget előíró szövetségektől való távolmaradás is (kivéve, ha India maga garantál ilyet – pl. Bhutánnak), az utóbbi években a dél-ázsiai hatalom egyre nyitottabb azokra a két- és többoldalú katonai együttműködésekre, amelyek formailag a szabályokon alapuló, békés nemzetközi rend és regionális stabilitás

megőrzésére hivatottak, gyakorlatilag azonban Kína kordában tartását szolgálják. Az egyik érdekes példa rájuk a 2007-ben japán kezdeményezésre alakult, az USA-t, Japánt, Indiát és Ausztráliát magában foglaló Négyoldalú Biztonsági Párbeszéd (*Quadrilateral Security Dialogue*, Quad), a másik pedig Újdelhinek az ázsiai és indiai-óceáni térségben kötött bilaterális katonai egyezményeinek a hálózata. Az előbbit azért érdemes kiemelni a témánk szempontjából, mert az Indiai-óceán stabilitásához mind a négy tagállamnak alapvető érdekei fűződnek. Ezek szavatolásában japán és ausztrál részről is komolyan támaszkodnának India páratlanul előnyös pozíciójára, ami persze további politikai megerősítést ad Újdelhi térségbeli biztonságszolgáltató szerepének.

A kétoldalú katonai megállapodások hálózatának a kiépítése indiai részről viszonylag új koncepció, és csak részben kötődik az indiai-óceáni stratégiájához. Egyfajta válaszként született Kínának az óceánon keresztül húzódó, kritikus fontosságú kommunikációs vonalak mentén a saját pozícióinak a megerősítését szolgáló törekvésére. India bekerítési kísérletként értelmezte a Pakisztán, Srí Lanka, a Maldív-szigetek és Mianmar területén kínai tőkével megvalósított kikötői és repülőtéri infrastruktúra-fejlesztéseket. Még 2005-ben született meg az USA védelmi miniszterének szánt belső jelentés, amely elsőként jellemezte az indiai-óceáni térségben zajló kínai beruházásokat egy koherens terv részeként (*The Washington Times*, 2005). A „gyöngysornak” keresztelt kínai támaszponthálózat vélelmezett koncepciója gyorsan teret nyert az indiai politikai irodalomban, és noha azóta sem igazolódott, hogy a kifogásolt beruházások katonai célokat is szolgálnának, illetve egy átfogó mesterterv szerint Peking adósságsapdjába terelnék a befogadó országokat, s ezzel lerázhatatlan kínai befolyást eredményeznének az indiai-óceáni államokban, a lehetőség lépéskényszerbe hozta az indiai külpolitikát is. Lalit Mansingh külügyi államtitkár 2011-ben beszélt első ízben a „gyöngysor” indiai ellenpárjáról, amelyet – nem túl eredeti módon – „gyémánt nyaklánc” névvel illettek (Singh, Abhay Kumar, 2021). Voltaképpen ez a biztonság- és védelempolitikai együttműködéseket létrehozó/megerősítő kétoldalú megállapodások

sorát jelenti India és egyes, a kínai hatalmi építkezés miatt ellensúlyokat kereső államok között. Maguk az egyezmények szólhatnak katonai támaszpontok használatáról (pl. Omán vagy Indonézia esetében), de átfogó gazdasági és biztonsági együttműködésekről is (Bubna és Mishra, 2020.). Noha a „nyaklánc” gyémántjai csak részben indiai-óceáni államok, a Mauritiusszal, a Seychelle-szigetekkel, Ománnal és Indonéziával való katonai együttműködés szorosabbra vonása mindenképpen erősíti Újdelhi pozícióit a térségben.

Amint az a leírtakból logikusan következik, India vezető hatalmi szerepének az Indiai-óceánon való biztosítása elválaszthatatlan a haditengerészet fejlesztésétől. E ponton tehát érdemes részletesebb figyelmet szentelnünk e folyamat doktrinális hátterének, illetve a legfontosabb fejleményeinek is.

India óceánja?

Tengeri hatalmi törekvések a 21. század elejétől

India 2004. június 23-án hozta nyilvánosságra történelmének első haditengerészeti doktrínáját (Government of India, 2004). E dokumentum mellett, hogy a létevel is demonstrálta a tengeri haderőnem növekvő fontosságát az ország védelmi koncepcióiban, egyértelműen illeszkedett India nagyhatalmi programjához is, amely immár nemcsak a hindu nacionalistákhoz kötődött, hanem az őket váltó baloldali kabinet is hitet tett mellette. Az ország azonban akkor még nem támasztott kirívó elvárásokat a haditengerészetével szemben – ezt a pénzügyi és a technikai feltételek sem tették volna lehetővé. A leghangsúlyosabb célkitűzésként a nukleáris elrettentésben játszott szerepének biztosítása, a nukleáris triád tengeri komponensének megerősítése fogalmazódott meg. Minthogy az adott időszakban éles verseny zajlott Pakisztánnal a nukleáris eszközök bevetési képességeinek fejlesztése terén, ez nagyon is logikus elgondolás volt.

Emellett azonban megjelent a flottának a lehetséges nyílt tengeri műveletekre történő felkészítésének, valamint a tengeri dominancia biztosításának igénye is, ám még csak az indiai szárazfölddel közvetlenül

érintkező térségekben, az Arab-tengeren és a Bengáli-öbölben. Szembetűnő volt ugyanakkor, hogy a 2000-es évek elején már a haditengerészet hagyományos eszközrendszerének a markáns fejlesztésén is gondolkodtak. Az erő kivetítő képességéig ugyanis a nagyhatalmi tekintélyformálás részét képezte, amelyet Újdelhi éppúgy biztosítani akart magának, mint a távoli tengeri hadviseléshez szükséges képességeket. Nem hangsúlyozott, de lényegi elem volt a fejlesztési programok hátterében, hogy az indiai haditengerészet igencsak leromlott állapotban volt ahhoz, hogy a meghirdetett korlátozott globális hatalmi ambíciók támasza legyen. E probléma kezeléséről alább még bővebben lesz szó.

Az első haditengerészeti doktrína meghirdetését követő bő egy évtizedben India tengeri hatalmi ambíciói gyors, a stratégiai dokumentumok segítségével jól nyomon követhető bővülést mutattak. Különösen látványosan, az Indira-doktrína szellemiségét idézően jelezte ezt az ország tengeri érdekövezeteinek a meghatározása. Az ország 2007-es tengeri katonai stratégiájában jelent meg az elsődleges és másodlagos tengeri érdekszféra meghatározása. Eszerint az elsődleges érdekszféra az Indiai-óceán teljes északi térségére terjed ki, míg a másodlagos a Vörös-tengert, a dél-indiai-óceáni vizeket, valamint a Dél-kínai-tengert és a Csendes-óceán kelet-ázsiai vizeit foglalja magába (Freedom to Use the Seas, 2007, 59-60. o.). Utóbbi két térség kiemelése egyúttal arra is utalt, hogy az indiai stratégiák a Malakaszorosztól keletre is hatalmi tényezőként képzelték el hazájukat, ami alig burkolt kihívást jelentett Kína felé. Különösen, mivel az érdeklődést az ottani baráti országoknak a támogatásra vonatkozó igényével indokolták, amelyek közül többen területi vitában álltak (és állnak ma is) a Kínai Népköztársasággal.

A haditengerészeti doktrína megújítására 2009 augusztusában, már a balközép Indiai Nemzeti Kongresszus (*Indian National Congress*, INC) párt által vezetett kormány időszakában került sor, csakúgy, mint a 2007-es stratégia kiadására. Az új doktrína át is vette a két évvel korábban az ország tengeri érdekszférájáról nyilvánosságra került szemléletet (Integrated Headquarters, Ministry of Defence, 2009). Ezek az évek a haditengerészet fejlesztési perspektívái szempontjából a legoptimistább várakozások időszakát jelentették. 2009 júliusában

vízre bocsátották India első, teljes egészében hazai kivitelezésű ballisztikusrakéta-hordozó tengeralattjáróját, amelyhez – az akkoriban szokásosnak nevezhető nagyvonalúsággal – négy további testvérhajót is terveztek. Közülük 2022-ig kettő készült el, és egy van bevethető állapotban (Bhattacharjee, 2022). India e lassú fejlődés dacára is demonstrálta, hogy eltökélt a nukleáris elrettentő képessége fejlesztése iránt. Nagyhatalmi státuszának a hasonló eszközökkel történő megerősítése túlmutat az indiai-óceáni stratégián, ugyanakkor jelzi, hogy e nagyhatalmi politika konszenzust élvez az indiai *mainstream* politikai elit soraiban.

Ennek megfelelően a tengeri hatalmi törekvéseket illetően is zavartalanul folytatódott az elméleti munka. 2015-ben publikálták India tengeri biztonsági stratégiáját, amelyet a 2007-es tengeri védelmi stratégia utódjának szántak, és a tartalmi elemeit illetően jól illeszkedett a fentebb említett dokumentumokhoz. Fókuszában az Indiai-óceán térségének stabilitása, a tengeri személy- és árumozgások biztonsága, az ezekhez fűződő indiai stratégiai érdekek, illetve a megóvásukat szolgáló vállalások állnak. Újrafogalmazták a tengeri érdekövezetek kiterjedését is: az elsődleges érdekövezetet a Jöreménység-fokától a Kis-Szunda-szigetekig húzódó képzeletbeli vonaltól északra határozták meg, amely lefedi az Indiai-óceán kereskedelmi szempontból releváns területeit. Ez még nem jelentett igazán érdekes változást, tulajdonképpen megfeleltethető volt az addigi indiai stratégiai szemléletnek. A másodlagos érdekszféra kijelölése azonban minden korábbinál ambiciózusabbra sikerült: magában foglalta a dél-indiai-óceáni vizeket, egészen az Antarktiszig, a Csendes-óceánt a dátumváltó vonalig, de még a nyugat-afrikai partvidéket és a Földközi-tengert is (Integrated Headquarters, Ministry of Defence, 2015, 34–35. o.). Mindezt az ottani indiai gazdasági érdekeltségekkel és diaszpórákkal magyarázták. Első látásra ez arra enged következtetni, hogy az ország egyre szélesebb akciórádiusszal bíró tengeri hatalomként tekintett önmagára, ám a valóság ettől technikai értelemben még 2022-ben is távol áll. Ez annak ellenére is igaz, hogy az ezredforduló éveitől a fent vázolt elméleti folyamat komoly fejlesztési elképzelésekkel is társult.

Mérlegelvén a haditengerészet állapotát és a nagyhatalmi program szükségleteit, az elmúlt bő két évtizedben a repülőgép-hordozó képesség és a tengeralattjárók fejlesztése, valamint a nagyobb méretű, korszerű felszíni hadihajók számának növelése egyaránt kiemelt céllá vált. Néhány hónappal az első haditengerészeti doktrína kiadása előtt, még 2004 januárjában vásárolta meg India Oroszországtól a *Gorskov* ferde fedélzetű cirkálót (Behera, 2009), amely eredetileg a rakétás cirkáló és a repülőgép-hordozó tulajdonságait egyesítette magában – nem meggyőző hatékonysággal. Noha az indiai igények szerinti átépítése és felújítása igen sokáig tartott (2012-ben adták át, INS Vikramaditya néven), az újdélhi kormányok hosszú ideig kiálltak a repülőgép-hordozók beszerzése mellett. Ugyanakkor azt összekapcsolták a hazai hadiipar fejlesztése, végeredményben a haditechnikai önerőre támaszkodás iránti törekvéssel, és 1999-ben elindították a Vikrant-programot, amely a flottarepülőgép-hordozók új, indiai gyártmányú generációjának a megalapozására volt hivatott. Merész ambíciók fogalmazódtak meg vele kapcsolatban: a 2010-es évek elején még három-négy modellből álló hajóosztályt képzeltek el, s azzal India haditengerészete a hordozóképesség tekintetében (az akkori és a napjainkra jellemző állapot szerint is) az első három között lehetett volna a világon.

A valóság azonban kiábrándítóbbnak bizonyult. A Vikrant kivitelezése lassan haladt, korszerűtlen felépítése miatt pedig a kapacitásai is korlátozottaknak bizonyultak. Végül a névadó hajó elkészülte után a továbbiak építését felfüggesztették, hivatalosan egy sokkal korszerűbb, nagyobb hajó, az INS Vishal terveinek megvalósítása érdekében. Ertérően a Vikramadityától és a Vikranttól, a Vishal már elektromágneses katapultrendszerrel rendelkező, egyenes fedélzetű repülőgép-hordozó lett volna, amely az USA szuperhordozóinak a kapacitásait nem érte volna el ugyan, mégis egyértelmű minőségi ugrást képviselt volna az indiai haditengerészet e képességrendszerében. Ám a szakmai és pénzügyi viták nyomán 2020 elejére igencsak kérdésessé vált, hogy egyáltalán elkészülhet-e valaha (*Eurasian Times*, 2020). Noha a koronavírus-világjárvány, majd az orosz–ukrán háború romboló gazdasági

hatásainak időszakában nem igazán lehet csodálkozni azon, hogy egy kormány óvatosan bánik a jelentős kiadásokkal járó vállalkozásaival, a történeteknek az ázsiai erőviszonyokra vonatkozó következményein ez mit sem változtat.

A rivális Kína ugyanis töretlen haladást ért el a repülőgép-hordozók fejlesztésével kapcsolatos saját programjának végrehajtásában, s ennek következtében 2022-re – a harmadik, a korábbiaknál jóval modernebb hordozója vízre bocsátásával – megszüntette India hagyományos fölényét e hajótípusok vonatkozásában (Roggeveen, 2022). Ha viszont figyelembe vesszük az indiai program befagyását, arra kell következtetnünk, hogy Peking hosszú távra meg is nyerte a két vezető ázsiai katonai hatalom haditengerészeti versenyét. Ez azonban csak a nagy képet illetően igaz. Az Indiai-óceánon továbbra is fennmaradt India regionális fölénye, ám a fejlesztések csúszása/elmaradása azt sejteti, hogy annak megőrzése érdekében a jövőben egyre inkább rá lesz utalva a fentebb említett védelmi együttműködéseire.

1999-ben fogadták el a tengeralattjárók építésére vonatkozó programot is, amely 30 éves időintervallumon belül 24 új tengeralattjáró hadrendbe állítását irányozta elő (Bana, 2019). India tengeralattjáró-flottája ugyanis egyre öregedő egységekből állt, és a cseréjük megoldására hivatott program sem haladt elég gyorsan, ezért a 2010-es évek első felére kritikus mértékben csökkent a tengeralattjárók hadrafoghatósága. Mivel ezt a problémát nem lehetett kizárólag hazai forrásokra támaszkodva megoldani, francia tervezésű hajók beszerzéséről döntöttek. Hat hagyományos meghajtású Scorpène-osztályú vadász tengeralattjáró rendszeresítéséről írtak alá szerződést, ám – a 2014-ben kormányra került Narendra Modi iparpolitikai elképzeléseivel összhangban – előírták azt is, hogy a gyártásuknak indiai üzemekben kell történnie. India a Scorpène-eket Kalvari-osztály néven állította hadrendbe, 2022-ig összesen 4 darabot. Ezzel sikerült megfékezni a tengeralattjáró-erők látványos állapotromlását, valamint javítani hadrafoghatóságukat és műveleti képességeiket. Az Indiai-óceánon jelenleg India rendelkezik ugyan a legnagyobb tengeralattjáró-flottával (16+1 egység), ám Kelet-Ázsiában nemesak Kína, de Japán

és Dél-Korea is felülmúlja e tekintetben (International Institute for Strategic Studies, 2022, 219. o.).

Érdemes a részletekbe bocsátkozás nélkül hozzátenni, hogy a nagy, felszíni hajóegységek, különösen az irányított rakétákkal felfegyverzett rombolók és fregattok tekintetében viszont komoly előrelépés volt tapasztalható a vizsgált időszakban. Összesen 10, korszerűnek mondható, rakétás rombolójával India 2022-re Kína után a második legütőképesebb rombolóflottát tudhatja magáénak Ázsiában (International Institute for Strategic Studies, 2022, 219.; 258. o.).

Visszacsatolva ezek alapján a 2015. évi stratégia másodlagos érdekövezetre vonatkozó megállapításaihoz, általánosságban azt mondhatjuk, hogy az ország fegyveres erői valóban sokat fejlődtek a kétezres évek eleje óta, ám olyan globális jellegű képességekkel még nem rendelkeznek, amelyek például a Földközi-tengeren lehetővé tennék egy önálló műveletekre képes haditengerészeti csoportosítás működtetését. Fontos kérdés ugyanakkor, hogy az ázsiai erőviszonyok átalakulását egyre jobban érző – és az Indiai-óceánon is jelentős erőket állomásoztató – Washingtonban miként viszonyultak a dél-ázsiai őrásállam hatalmi politikájának egyre szélesedő horizontjához.

India helye az Egyesült Államok indo-csendes-óceáni stratégiájában

Az Egyesült Államok a hidegháború évtizedeitől figyelmet szentel Újdelhi regionális politikájának, azonban – mivel szovjetbarát országgént tekintett rá – egészen a kétezres évek elejéig nemigen tanúsított jóindulatot iránta. Vezető külpolitikussai szükség szerint legyezgették a dél-ázsiai hatalom elitjének a hiúságát, és a nemzetközi rendszer nagy jövővel bíró szereplőjének nevezték az országot, amivel nem is állítottak valótlant (Smith, 2005, 316. o.), de tisztában voltak India korlátaival is (Brzezinski, 2013, 70. o.), amelyek sokáig nem tették lehetővé, hogy az ország hatalmi potenciálja Kínáéval egyenértékűvé váljon. Ez azonban azt is jelentette, hogy Dél-Ázsia vezető állama az USA globális stratégiai érdekeire nézve messze nem jelentett akkora távlati

kihívást, mint egy újból megerősödő Oroszország vagy egy szuperhatalommá váló Kína. Noha a nukleáris fegyverkezése, az Iránnal ápolt kapcsolatai vagy éppen a Pakisztánnal fennálló feszült viszonya miatt az indiai politikai vonalvezetésnek számos kritikusa akadt Washingtonban, az ezredfordulót követően az Egyesült Államok az újraértékelt stratégiai prioritásai mentén az Újdelhivel való szorosabb együttműködés mellett határozott. Erről fentebb már volt szó.

A kétezres évek látványos közeledésének a 2010 után meghirdetett „*Pivot to Asia*”-politika magától értetődően újabb lendületet adott. Jóllehet India nem volt a szó szoros értelmében vett szövetséges, az USA sokat áldozott arra, hogy minél zavartalanabban fejlődhessen a két állam együttműködése, amelyet akkor már stratégiai partnerségnek tekintettek. 2016-ban lett a dél-ázsiai ország az Egyesült Államok fő védelmi partnere (The Jakarta Post, 2016), mellyel Washington a védelmi elköteleződést kerülő indiai gyakorlathoz alkalmazkodott. Ugyanakkor a „Malabár” tengeri hadgyakorlatok újraindítása a kétezres évek elején fontos mérföldkő volt a két ország haditengerészeti együttműködésében. A különböző helyzeteket modellező tréningek napjainkra a Quad közös tengeri hadgyakorlataivá fejlődtek, s egyértelmű üzenetet közvetítenek Pekingnek. Hozzá tartozik mindehhez, hogy valójában az indiai hatalmi törekvések indiai-óceáni fókusza nem sértette az USA alapvető érdekeit, s ennek köszönhetően a 2010-es évektől kezdve a nyugati szuperhatalom stratégiai dokumentumaiban egyre hangsúlyosabb szerepet kapott India nagyhatalmi státusának az elismerése is.

Figyelemreméltó részlet a kooperáció szempontjából, hogy a 2015. évi tengeri biztonsági stratégiában India hitet tett a saját nettó biztonságsszolgáltató szerepe mellett. Ennek keretében a fegyveres erői egyoldalúan garantálják az Indiai-óceán kommunikációs vonalainak zavartalan és biztonságos működését azon államok járművei számára is, amelyek érdekeltek ebben, de nem rendelkeznek eszközökkel arra, hogy megvédelmezzék a tulajdonukat és polgáraikat. E jótékony védhatalmi szerepfelfogás szintén nem idegen az indiai önszemlélettől: már az ország külpolitikáját 1996/97-ben meghatározó

Gudzsrál-doktrínában megjelent, igaz, akkor még csak dél-ázsiai főkusszal (Murthy, 1999, 639–652. o.).

Ugyanakkor az indiai-óceáni biztonságszolgáltató szerep egyrészt az Újdelhi hatalmi törekvéseivel szemben táplált aggodalmat csökkentené a térség államaiban, jelezvén, hogy a haditengerészet fejlesztése nem offenzív szándékot tükröz – éppen ellenkezőleg. Másrészt jól illeszkedik a szabályokon alapuló nemzetközi rend megóvását és a tengerhajózás szabadságát deklaráló nyugati törekvésekhez is, amelyek a kínai hatalmi építkezés ellensúlyozásának politikáját támasztják alá a vitatott hovatartozású tengeri térségekben. Ennek köszönhetően az indiai ambíciók nyitottságra leltek azon országok körében, amelyek ellenérdekeltek voltak a kínai tengeri expanzióban, de India miatt nem aggódtak különösebben. Mindez vállalható volt az Egyesült Államok számára is, amely a 2017. évi nemzetbiztonsági stratégiájában támogatásáról biztosította a dél-ázsiai hatalom nettó biztonságszolgáltató szerepét az Indiai-óceán térségében (*The White House*, 2017). Együttal ez a dokumentum mondta ki minden elődjénél világosabban, hogy Kína jelenti (Oroszország mellett) a legnagyobb kihívást az amerikai érdekekre és értékekre nézve. Míg tehát Kína destabilizáló, addig India a stabilitást erősítő hatalomként jelenik meg Washingtonnak a külvilág számára felrajzolt világképében. Igaz ugyanakkor, hogy az Indiai-óceán csak másodlagos szerepet játszik az amerikai–kínai rivalizálás színterei között (Green és Shearer, 2012, 178. o.), fontosabb szerep jut a csendes-óceáni szövetségi rendszernek, ahol Japán, Dél-Korea vagy Ausztrália sokkal jobban rá van szorulva az USA támogatására. Ezen országok már a nemzeti biztonsági stratégiáikban is hangsúlyosan építenek az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolataikra, a „vonzódás” pedig kölcsönös. Nem véletlen, hogy a Joe Biden elnöki mandátumának átvétele után felállt új kormány tagjai éppen ezekkel az államokkal vették fel legelőször a kapcsolatot. India azért továbbra is fontos, az ország függetlenné válásának 75. évfordulójára az amerikai kormányzat részéről megfogalmazott üzenet szerint egyenesen „nélkülözhetetlen” maradt. Az általa prioritásként kezelt Indiai-óceán azonban amerikai szemszögből ma jóval kevésbé forró színtér.

Konklúziók és kitekintés

India számára a függetlenné válás óta alapvető nemzeti érdekek kötődnek az Indiai-óceán térségének stabilitásához. A hetvenes évek elejétől egyértelműen Dél-Ázsia vezető hatalmává emelkedett ország azonban már tágabb geostratégiai összefüggésekben is gondolkodott, amikor idegen hatalmak befolyásától mentes „békeövezetté” szervezte volna az óceánt és az azt övező szárazföldi területeket. Noha ennek megvalósításához nem voltak eszközei, az indiai-óceáni vezető szerep terve mégsem merült feledésbe, újbóli előtérbe kerülését a nagyhatalmi törekvések nyílt deklarálása hozta el – az ezredforduló éveiben. Újdelhi vezető hatalmi szerepének szélesebb nemzetközi elismerést az Amerikai Egyesült Államok támogatása biztosított, amely a stratégiai dokumentumaiban kiemelt baráti államként azonosította Indiát, 2017-ben pedig az Indiai-óceánon betöltött biztonságsgazdálkodó szerepét is elismerte.

Természetesen ez a folyamat nem választható el a Kínai Népköztársaság hatalmi felemelkedésétől, amely Újdelhi indiai-óceáni politikájának egyszerre kihívója és hivatkozási alapja is. Peking növekvő jelenléte a világtengereken – különös tekintettel a gazdasági- és energiabiztonsága szempontjából kiemelt jelentőséggel bíró indiai-óceáni kommunikációs vonalakra – felerősítette az ellensúly iránti igényt, különösen Délkelet-Ázsia és a Quad tagállamai részéről. Logikus válaszként erre a szerepre az USA, ám Washingtonban a csendes-óceáni érdekek elsődlegességének tükrében szívesen látják India élénkebb szerepvállalását. A mögöttünk álló két évtizedben ezáltal komolyan erősödött az indiai tengeri hatalmi ambíció elfogadottsága. Ugyanakkor az ezt biztosító katonai fejlesztések néhány fontos területen megakadni látszanak.

Napjainkban az Indiai-óceánon viszonylag alacsony egy haditengerészeti konfrontáció esélye India (és szövetségesei), valamint egy másik tengeri hatalom erői között, ezért az ország politikai elitje a (különböző okokból) már 2020 tavasza óta tartó válságperiódus hatásait tapasztalva nem érez készletet arra, hogy szinte korlátlan forrásokat

biztosítson a haditengerészet fejlesztésének. Noha a jövőre nézve jelentősebb forrásokat helyeztek kilátásba a haderőnem számára (Dutta, 2022), belátható időn belül azzal kell számolni, hogy az indiai haditengerészet műveleti képességei jelentősen elmaradnak a rivális Kínai Népköztársaságéhoz viszonyítva, ám továbbra is meggyőző erőt képviselnek az Indiai-óceánon. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a flotta önállóan nem tud majd jelentős erőket távoli műveleti térségekbe csoportosítani anélkül, hogy a hazai védelmi képességei meg ne gyengüljenek. Következésképpen a 2015. évi tengeri védelmi stratégiában az ország tengeri érdekövezeteiről körvonalazott, nagyvonalú szemlélet a belátható jövőben katonai szempontból aligha jár együtt áttörést hozó változásokkal.

Dél-Ázsia vezető állama számára továbbra is az elsődleges érdekövezet, tehát az Indiai-óceán térsége lesz az a zóna, amelyen belül döntő katonai fölényre törekszik potenciális riválisaival szemben. Jóllehet a stratégiai autonómia igénye még a 2022. évi orosz–ukrán háború megítélése kapcsán is egyértelműen megmutatkozott, India az elmúlt években egyre nyitottabbá vált a szorosabb katonai együttműködésre a kínai hatalmi törekvések érvényesülésében ellenérdekelte, ugyanakkor jelentős katonai erővel bíró államokkal.

Az indiai haditengerészeti erők gyakorlatai során már nemcsak az Egyesült Államok, de a Quad másik két tagállamával való hatékony együttműködés tréningje is zajlik, ami azt is előre vetíti, hogy a jövőben az érintettek tengeri haderői időnként egymást támogatva biztosíthatják az érdekeiknek megfelelő hatalmi erőviszonyokat az indo–csendes-óceáni térségben. Ezen belül pedig az Indiai-óceánon Újdelhi kiemelkedő szerepe is rögzül, ami egyre inkább azt is jelenti, hogy az ország térségbeli vezető hatalmi pozíciójában Japán és Ausztrália is érdekeltté vált. Ilyen körülmények között a haditengerészet korábbi elképzeléseket alulmúló fejlődése és Kína viszonylagos fölényének tartóssá válása (India regionális elsőségének a megőrzése mellett) egyelőre valóban vállalható kockázatnak tűnhet Újdelhi szemében.

Fontos azonban azt is látni, hogy India korlátozottabb tengeri hatalmi ambíciói is csak akkor teljesülhetnek, ha bizonyos fegyverrendszerek tekintetében jelentősebb minőségi és – főleg a repülőgép-hordozók és a vadász tengeralattjárók esetén – mennyiségi ugrást tud végrehajtani a belátható jövőben. Az utóbbiakból Indiának a vezető ázsiai tengeri hatalmakhoz viszonyított elmaradása látványosabb, bár gyorsabban is kompenzálható, és az Indiai-óceánon a korábbi terveket alulmúló fejlődés ellenére is vezetőnek minősül e hajótípusok alkalmazása terén. Ám a meglévő két repülőgép-hordozó a visszafogottabb indiai célkitűzések szempontjából sem elég, mivel nem biztosítja, hogy egy-egy hordozó állandóan bevetésre kész állapotban cirkáljon a Bengáli-öbölben és az Arab-tengeren is. Az indiai fegyveres erők berkein belül a légi-erő nagy hatótávolságú repülőeszközök fejlesztésében propagálja ennek lehetséges megoldását, ám a haditengerészet hatáskörében érvel amellett, hogy a hordozó-képesség India globális hatalmi szerepéhez is kapcsolódik, és ma még nem váltható ki a szárazföldről indítható repülőekkel. A Vishal hadrendbe állítása tehát továbbra is szükséges lenne, de mivel az építését még el sem kezdték, ebben az évtizedben már nem számolhatunk vele. India féltve őrzött stratégiai autonómiája ugyanakkor csak abban az esetben maradhat meg, ha a biztonsági szükségletei kielégítésében nem szorul túlságosan a baráti országok segítségére.

Irodalomjegyzék

- Asche, Helmut és Schüller, Margot (2008). *China's Engagement in Africa – Opportunities and Risks for Development*. Bonn: Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH.
- Bana, Sarosh (2019). Modernizing India's Submarines. *Indo-Pacific Defense Forum*. A letöltés ideje: 2022. április 22. <https://ipdefenseforum.com/2019/07/modernizing-indias-submarines/>.
- Behera, Laxman Kumar (2009). Gorshkov Deal: India's Helplessness with Russia. *IPCS*. A letöltés ideje: 2022. május 2. <http://www.ipcs.org/focusthemesel.php?articleNo=2795>.
- Bhattacharjee, Sumit (2022). Third Arihant Class Submarine Quietly Launched in November. *The Hindu*. A letöltés ideje: 2022. augusztus 10.

- <https://www.thehindu.com/news/national/andhra-pradesh/third-arihant-class-submarine-quietly-launched-in-november/article38103275.ece>.
- Brzezinski, Zbigniew (2013). *Stratégiai vízió – Amerika és a globális hatalom válsága*. Budapest: Antall József Tudásközpont.
- Bubna, Vidhi és Mishra, Sanjna (2020). String of Pearls vs Necklace of Diamonds. *Asia Times*. A letöltés ideje: 2022. augusztus 3. <https://asiatimes.com/2020/07/string-of-pearls-vs-necklace-of-diamonds/>.
- Dutta, Amrita Nayak (2022). Defence Budget: With IOR Focus, Navy Gets 43% Capital Outlay Hike, Army Modernisation Funds Dip 12.2%. *News18*. A letöltés ideje: 2022. április 12. <https://www.news18.com/news/india/defence-budget-with-focus-on-ior-navy-gets-43-capital-outlay-hike-army-modernisation-funds-dip-12-2-4722110.html>.
- Eurasian Times* (2020). India's Ambitious Third Aircraft Carrier 'INS Vishal' Cancelled over Financial Woes? A letöltés ideje: 2022. augusztus 12. <https://eurasianimes.com/indias-ambitious-third-aircraft-carrier-ins-vishal-cancelled-over-financial-woes/>.
- Fair, C. Christine (2010). *India in Afghanistan and Beyond: Opportunities and Constraints. A Century Foundation Report*. New York, NY: The Century Foundation.
- Freedom to Use the Seas: India's Maritime Military Strategy*. (2007). Újdelhi: Integrated Headquarters, Ministry of Defence.
- Gandhi, Indira (1970). Address at the Third Conference of the Heads of State or Government of Nonaligned Countries [Lusaka, September 1970]. *Indian National Congress Speeches*. A letöltés ideje: 2017. február 12. <http://inc.in/resources/speeches/337-India-And-The-Third-World>.
- Garver, John W. (2002). The Security Dilemma in Sino-Indian Relations. *India Review*, 1(4), 1–38.
- Government of India (2004). *INBR-8, Indian Maritime Doctrine*. Újdelhi: Integrated Headquarters, Ministry of Defence.
- Green, Michael J. és Shearer, Andrew (2012). Defining U.S. Indian Ocean Strategy. *The Washington Quarterly*, 35(2), 175–189.
- Háda Béla (2019). *India biztonságpolitikájának evolúciója 1947–2017*. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Ho, Joshua H. (2006). The Security of Sea Lanes in Southeast Asia. *Asian Survey*, 46(4), 558–574.
- Integrated Headquarters, Ministry of Defence (2009). Indian Maritime Doctrine. Indian Navy. Navy Strategic Publication 1.1. *Indian Navy*. A

- letöltés ideje: 2016. május 16. <http://www.indiannavy.nic.in/sites/default/files/Indian-Maritime-Doctrine-2009-Updated-12Feb16.pdf>.
- Integrated Headquarters, Ministry of Defence (2015). Ensuring Secure Seas: Indian Maritime Security Strategy. Indian Navy. Naval Strategic Publication (NSP) 1.2. *Indian Navy*. A letöltés ideje: 2022. augusztus 12. https://www.indiannavy.nic.in/sites/default/files/Indian_Maritime_Security_Strategy_Document_25Jan16.pdf.
- International Institute for Strategic Studies (2022). *The Military Balance 2022*. London: Routledge.
- Jaspal, Zafar Nawaz (2011). Understanding of the Political-Military Context of the 2002 Military Standoff. In Davis, Zachary S. (szerk.), *The India-Pakistan Military Standoff – Crisis and Escalation in South Asia*. New York, NY: Palgrave Macmillan (53–63. o.).
- Kamal, Kajari és Sahni, Gokul (2022). India in the Indo-Pacific: A Kautilyan Strategy for the Maritime Mandala. *Observer Research Foundation*. A letöltés ideje: 2022. augusztus 12. https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2022/02/ORF_IssueBrief_522_Kautilya-Maritime.pdf.
- Kohli, Kailash Kumab (1996). Maritime Power in Peace and War – an Indian View. *African Security Review*, 5(2), 23–27.
- Malone, David M. (2011). *Does the Elephant Dance? – Contemporary Indian Foreign Policy*. Oxford és New York, NY: Oxford U.P.
- Murthy, Padmaja (1999). The Gujral Doctrine and Beyond. *Strategic Analysis*, 23(4), 639–652.
- Panikkar, Kavalam Madhava (1945). *India and the Indian Ocean: an Essay on the Influence of Sea Power on Indian History*. New York, NY: Macmillan Company.
- Rai, Ranjit B. (2003). *Indian Navy in the 21st Century*. IDC Report. A letöltés ideje: 2012. október 15. <http://www.indiadefence.com/IN-21stCent.htm>.
- Roggeveen, Sam (2022). China's Third Aircraft Carrier Is Aimed at a Post-U.S. Asia. *Lowy Institute*. A letöltés ideje: 2022. december 13. <https://www.lowyinstitute.org/publications/china-s-third-aircraft-carrier-aimed-post-us-asia>.
- Sagar, Imroze (1984). Indo-Soviet Strategic Interest and Collaboration. *Naval War College Review*, 34(1), 13–33.
- Scott, David (2008). The 'Great Game' Between India and China: The Logic of Geography. *Geopolitics*, (13), 1–26.
- Sikri, Rajiv (2009). *Challenge and Strategy: Rethinking India's Foreign Policy*. Újdelhi: Sage.

- Singh, Abhay Kumar (2021). Why Has India's 'Necklace of Diamonds' Strategy in the Indian Ocean Region Not Been as Successful Compared to China's 'String of Pearls' Strategy? *Manohar Parrikar Institute for Defense Studies and Analyses*. A letöltés ideje: 2022. július 22. <https://idsa.in/askanexpert/why-has-india-necklace-diamonds-strategy-indian-ocean-region>.
- Smith, Louis J. (2005). *Foreign Relations of the United States, 1969–1976*. Volume XI. *South Asia Crisis, 1971*. Washington, DC: United States Government Printing Office.
- The Jakarta Post* (2016). US Designates India as 'Major Defense Partner'. A letöltés ideje: 2017. augusztus 11. <http://www.thejakartapost.com/news/2016/12/09/us-designates-india-as-major-defense-partner.html>.
- The Washington Times* (2005). China Builds up Strategic Sea Lanes. A letöltés ideje: 2022. április 21. <https://www.washingtontimes.com/news/2005/jan/17/20050117-115550-1929r/>.
- The White House* (2017). National Security Strategy of the United States of America. A letöltés ideje: 2022. december 13. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.
- Vaidya, Keshav Balkrishna (1949). *The Naval Defence of India*. Bombay: Thacker.